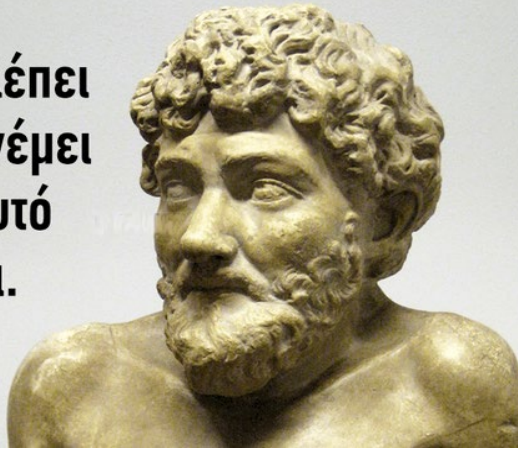

6η ΕΝΟΤΗΤΑ

Η ομορφιά δεν είναι το παν

**Η θεία δίκη επιβλέπει
τα πάντα και απονέμει
στον καθένα αυτό
που του αξίζει.**

Αίσωπος

Πολύ λίγα είναι γνωστά για το πού και το πότε γεννήθηκε ο Αίσωπος. Η επικρατέστερη εκδοχή μιλά για το 625 π.Χ. και ιδιαίτερες πατρίδες του πιθανολογούνται η Φρυγία, στη σημερινή Τουρκία, η Σάμος, η Αθήνα, μέχρι και οι Σάρδεις, πρωτεύουσα της Λυδίας, η Μεσημβρία, ελληνική αποικία στη Θράκη, η Αίγυπτος, η Αιθιοπία και άλλες αφρικανικές γωνιές. Ο Αίσωπος ήταν εξάλλου σκουρόχρωμος και στους μύθους του εμφανίζονται ζώα άγνωστα στην Αρχαία Ελλάδα. Ήταν από τον ιδιαίτερο τόπο καταγωγής του ή μήπως ήταν αποτέλεσμα των πολυετών ταξιδιών του σε μέρη άγνωστα και εξωτικά; Πιθανότατα δεν θα μάθουμε ποτέ.

Ο Αίσωπος αναφέρεται τόσο από τον Ηρόδοτο και τον Αριστοφάνη όσο και από τον Πλούταρχο. Ωστόσο, υπάρχει μια μερίδα ιστορικών που αμφισβητεί την ύπαρξή του, μια γραμμή σκέψης που φαίνεται να υπάρχει ήδη από την κλασική περίοδο. Υπάρχουν συγγραφείς δηλαδή που θεωρούν πως ο Αίσωπος, όπως ακριβώς ο Όμηρος και ο Ησίοδος, είναι περισσότερο η κατασκευή μιας εμβληματικής μορφής αντιπροσωπευτικής ενός αρχαϊκού λογοτεχνικού είδους, του μύθου, παρά ένας υπαρκτός συγγραφέας. Η επικρατέστερη εκδοχή μάς λέει πάντως πως ο Αίσωπος γεννιέται το 625 π.Χ., στο Αμόριο της Φρυγίας, μέσα σε οικογένεια δούλων ιδιοκτησίας του φιλοσόφου Ιάδμονα. Ως σκλάβος στα κτήματα ή βοσκός στα κοπάδια του κύρη του, έζησε δύσκολα παιδικά χρόνια, αν και δεν σταμάτησε να παλεύει για δικαιοσύνη.

Μας παραδίδεται ένα περιστατικό που οδήγησε στην πώλησή του: μια μέρα είδε έναν επιστάτη να χτυπά άδικα κάποιον άλλο δούλο και έσπευσε αμέσως να του ζητήσει τον λόγο. Το πράγμα έφτασε στον ιδιοκτήτη, ο οποίος τον πήγε στο σκλαβοπάζαρο της Εφέσου, για να τον ξεφορτωθεί. Για καλή του τύχη, τον αγόρασε ο Ξάνθος από τη Σάμο, ένας φωτισμένος άνθρωπος που εκτίμησε τα χαρίσματα του δούλου του και τον έπαιρνε μαζί του στα ταξίδια, για να γνωρίσει τον κόσμο. Σύμφωνα με άλλες πηγές, πουλήθηκε στον Ιάδμονα τον Σάμιο, που εδώ είναι ο δεύτερος κύρης του και αυτός που τον ταξίδεψε στις τέσσερις γωνιές του γνωστού κόσμου. Όπως κι αν έχει, ο νέος ιδιοκτήτης εκτίμησε το μεγάλο πνεύμα του δούλου του και τον απελευθέρωσε κάποια στιγμή, έπειτα από τις σοφές συμβουλές του δούλου για το πώς θα γλιτώσουν οι Σάμιοι από τον πανίσχυρο βασιλιά της Λυδίας, Κροίσο.

Ελεύθερος και γνωστός από τις προφορικές του διηγήσεις ως σοφός παραμυθάς, λειτούργησε κατόπιν ως βασιλικός σύμβουλος του Κροίσου. Αυτός τον έστειλε στην Ασία και στην Αφρική, αλλά και στις σημαντικότερες πόλεις της Ελλάδας, μεταξύ των οποίων στην Αθήνα και στην Κόρινθο, μέχρι και στη Σύβαρη της Κάτω Ιταλίας θα βρεθεί. Ακόμα και στη

Βαβυλώνα φέρεται να φτάνει η χάρη του, αν και εδώ τον πρώτο λόγο έχει πιθανότατα ο μύθος κι όχι η πραγματικότητα.

Διαβόητος για την ασχήμια του, ο Αίσωπος, όπως μας λέει και ο Πλούταρχος, ήταν δύσμορφος: είχε δυσανάλογα μεγάλο κεφάλι σε σχέση με το υπόλοιπο σώμα, πλακουτσωτή μύτη, φουσκωτά χείλη, καμπουριασμένο σώμα και μεγάλη πεταχτή κοιλιά, χαρακτηριστικά που του απέδωσαν το όνομα Αίσωπος, δηλαδή Αιθίοπας. Πιθανότατα κούτσαινε και τραύλιζε κίολας! Ο ρήτορας Ιμέριος εξομολογείται μάλιστα πως δεν ήταν μόνο οι μύθοι του που προκαλούσαν το γέλιο, αλλά και η ίδια η μορφή του Αισώπου, η φωνή και ο τρόπος ομιλίας του.

Ευφυέστατος και παρατηρητικός, αυτός ο δούλος είχε ταλέντο στο να πλάθει μύθους. Μύθους που χρησιμοποιούσε για να περνάει μηνύματα στους ακροατές του, να διδάσκει ήθος και να καυτηριάζει την αδικία, την προδοσία και γενικά όλες τις ευτελείς πράξεις των ανθρώπων. Γι' αυτό και ο Ηρόδοτος τον αποκαλεί «λογοποιό», καθώς είχε το χάρισμα να διηγείται. Πέρα από μύθους, γνώριζε άλλωστε πολλά αστεία της εποχής και άλλα τόσα ανέκδοτα.

Ο Αίσωπος ηθικολογεί στις αλληγορικές του ιστορίες, καταδεικνύοντας τον παραλογισμό του κακού και γελοιοποιώντας τις ανθρώπινες κακίες. Επιστρατεύει μάλιστα τα ζώα, συχνά τα άγνωστα ζώα που συναντά στα μακρινά του ταξίδια, όπως τα λιοντάρια, διηγούμενος παραβολές για τον τεμπέλη τζίτζικα, το ωραιοπαθές ελάφι, το εργατικό μυρμήγκι, τον λαίμαργο σκύλο και την πονηρή αλεπού. Χρησιμοποίησε τη διδακτική μυθολογία με ζηλευτή δεξιότητα, συνδέοντας άρρηκτα το όνομά του με μια σειρά σύντομων αλληγορικών ιστοριών, που ζουν ως τις μέρες μας. Ο εύθυμος τρόπος του αποκαλύπτει έναν μαέστρο των παραμυθιών και μεγάλο γνώστη των τεχνικών της αφήγησης.

Σύμφωνα με μια εκδοχή, στάλθηκε από τον Κροίσο με προσφορές δώρων στον ναό του Απόλλωνα στους Δελφούς, όπου, βλέποντας τις απάτες των ιερέων, τους κατηγόρησε με σαρκαστικό τρόπο. Εκείνοι τότε αποφάσισαν να τον θανατώσουν με δόλο. Πήραν λοιπόν από το ιερό του ναού μια χρυσή φιάλη και την έκρυσαν μέσα στις αποσκευές του. Στη συνέχεια, τον κατηγόρησαν για κλέφτη. Έτσι, με τη σκηνοθετημένη κατηγορία, τον καταδίκασαν σε θάνατο και τον σκότωσαν ρίχνοντάς τον στον γκρεμό από την κορυφή του Παρνασσού, Υάμπεια. Αμέσως μετά τον θάνατό του, έπεσε πείνα και δυστυχία στον τόπο.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1: Να απαντηθούν οι παρακάτω ερωτήσεις, με σύντομη, εύστοχη και σαφή απάντηση:

1. Ποιος είναι ο πρωταγωνιστής της ιστορίας; .....
2. Πού βρίσκεται, ποια χρονική στιγμή και τι κάνει; .....
3. Ποια βασανιστική σκέψη τον απασχολεί; .....
4. Τι συνέβη την ώρα που ήταν βυθισμένος στις σκέψεις του; .....
5. Τι τον βοήθησε πολύ τη δύσκολη στιγμή; .....
6. Τι τον έφερε σε δύσκολη θέση; .....
7. Σε ποιο συμπέρασμα κατέληξε μετά την εμπειρία του αυτή; .....

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2: Με βάση τις πληροφορίες για τον Αίσωπο, να συμπληρωθούν οι παρακάτω ερωτήσεις κλειστού τύπου:

1. Η διδακτική ενότητα είναι διασκευή ..... του Αισώπου.
2. Στις ιστορίες αυτές οι ήρωες είναι ....., με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα, μέσα από τα οποία σχολιάζονται έμμεσα αντίστοιχα γνωρίσματα των .....
3. Στην ιστορία κεντρικός ήρωας είναι το .....ελάφι.
4. Το έργο, που σχολιάζει με τρόπο χιουμοριστικό και ταυτόχρονα καυστικό αδυναμίες ανθρώπων, λέγεται .....
5. Οι αισώπειοι μύθοι είναι ....., γιατί στέλνουν το μήνυμα σε μικρή έκταση.
6. Οι αισώπειοι μύθοι είναι επίσης....., γιατί στο τέλος αφήνουν ένα ηθικό δίδαγμα, το οποίο λέγεται .....
7. Ο δημιουργός στο έργο του καυτηριάζει την .....της εξωτερικής ομορφιάς.
8. Στο τέλος ο ήρωας κατακτά την πραγματική..... και συνειδητοποιεί ποια είναι τα στοιχεία που πρέπει να .....στη ζωή.

Ἐλαφος εὐμεγέθης ὥρα θέρους διψῶν παραγίνεται ἐπὶ τινα πηγὴν διαυγῇ καὶ βαθεῖαν καὶ πίων ὅσον ἤθελεν προσεῖχεν τῇ τοῦ σώματος ἰδέᾳ. Καὶ μάλιστα μὲν ἐπήνει τὴν φύσιν τῶν κεράτων ὥς κόσμος εἴη παντὶ τῷ σώματι. Ἐπεγεν δὲ τὴν τῶν σκελῶν λεπτότητα ὥς οὐχ οἷων τε ὄντων φέρειν πᾶν τὸ βάρος. Ἐν ᾧ δὲ πρὸς τούτοις ἦν, ὑλακὴ τε κυνῶν αἰφνιδίως ἀκούεται καὶ κυνηγέται πλησίον. Ὁ δὲ πρὸς φυγὴν ὥρμα καὶ μέχρις ὅπου διὰ πεδίου ἐποιεῖτο τὸν δρόμον, ἐσώζετο ὑπὸ τῆς ὠκύτητος τῶν σκελῶν. Ἐπεὶ δὲ εἰς πυκνὴν καὶ δασεῖαν ὕλην ἐνέπεσεν, ἐμπλακέντων αὐτῷ τῶν κεράτων ἑάλω, πείρα μαθὼν ὅτι ἄρα ἄδικος ἦν τῶν ιδίων κριτῆς ψέγων μὲν τὰ σῶζοντα, ἐπαινῶν δὲ τὰ προδόντα αὐτόν.

Ἐνα μεγάλο ελάφι, εποχὴ καλοκαιρινή, ἐπειδὴ διψοῦσε, φτάνει κοντὰ σε μια πηγὴ καθαρή καὶ βαθιά καὶ, αφοῦ ἤπιε ὅσο ἤθελε, παρατηροῦσε τὴ μορφή του σώματός του. Κυρίως, ἐπαινοῦσε τὴ μορφή των κεράτων, με τὴν ιδέα ὅτι ἦταν στολίδι γιὰ ὅλο το σῶμα του. Κατηγοροῦσε ὅμως τὰ λεπτὰ του πόδια, ἐπειδὴ, κατὰ τὴ γνώμη του, δεν μπορούσαν νὰ ἀντέξουν ὅλο το βάρος (του σώματός του). Κι ἐνῶ ἀσχολοῦνταν με αὐτά, ἀκούγεται ξαφνικά γάβγισμα σκύλων καὶ κυνηγοὶ κοντὰ του. Ἀρχισε λοιπὸν νὰ τρέχει ὁρμητικά, γιὰ νὰ ξεφύγει, καὶ, ὅσο ἐτρεχε σε ομαλὸ ἐδαφος, το ἐσώζε ἡ ταχύτητα των ποδιῶν του. Ὅταν ὅμως ἐπέσε σε πυκνὸ δάσος, ἐπειδὴ μπλέχτηκαν τὰ κέρατά του, παγιδεύτηκε, μαθαίνοντας ἀπὸ ἰδία πείρα, ὅτι ἦταν ἄδικος κριτῆς του εαυτοῦ του, αφοῦ κατηγοροῦσε αὐτά που το ἐσώζαν, ἐνῶ ἐπαινοῦσε αὐτά που το προδῶσαν.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3:

α) Δίνεται τὸ ἀρχικὸ ἐρώτημα: «Ποιος εἶναι ὁ βασικὸς θεματικὸς ἀξονας τοῦ μύθου;». Οἱ μαθητὲς καλοῦνται νὰ τὸν ἐντοπίσουν μέσα ἀπὸ τὶς παρακάτω ἐπιλογές:

- Τὸ ἀτύχημα τοῦ ταπεινοῦ ελαφιοῦ.
- Οἱ περιπέτειες ἐνὸς ὁμορφου ελαφιοῦ.
- Τὸ κυνήγι τοῦ δειλοῦ ελαφιοῦ ἀπὸ τοὺς κυνηγούς.
- Τὸ πάθημα τοῦ ωραιόπαθους ελαφιοῦ, που ὑπερεκτίμησε τὴν ὁμορφιά του.
- Τὰ δεινὰ ἐνὸς ελαφιοῦ, που χάθηκε στὸ δάσος.

β) Στὴ συνέχεια δίνονται τὰ ἐπιμέρους νοήματα τοῦ κειμένου καὶ οἱ μαθητὲς καλοῦνται νὰ τὰ ἀριθμήσουν, βάζοντάς τα στὴ σωστὴ σειρά:

- ☐ Λανθασμένη ἐκτίμηση των χαρακτηριστικῶν: ὑπερεκτίμηση των ὁμορφων κεράτων, ἀπαξίωση των λεπτῶν ποδιῶν.
- ☐ Εμφάνιση τοῦ ελαφιοῦ κοντὰ στὴν πηγὴ.
- ☐ Εμφάνιση κυνηγῶν καὶ τροπὴ τοῦ ελαφιοῦ σε φυγή.
- ☐ Συνειδητοποίηση τῆς λανθασμένης ἐκτίμησης, ἠθικὸ δίδαγμα.
- ☐ Εμπλοκὴ των κεράτων στα κλαδιά, σωτηρία με τὴ βοήθεια των λεπτῶν καὶ υποτιμημένων ποδιῶν.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 4: Οι μαθητές καλούνται να συμπληρώσουν το θεματικό κέντρο και τους επιμέρους θεματικούς πυρήνες του κειμένου στον παρακάτω ακτινωτό Εννοιολογικό Χάρτη:

1.....

.....

.....

2.....

.....

.....

ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

.....

3.....

.....

.....

5.....

.....

.....

4.....

.....

.....

Αισθητικά στοιχεία – σχήματα λόγου			
επίθετα		1	ψέγων μὲν τὰ σῶζοντα, ἐπαινῶν δὲ τὰ προδόντα
υπερβατό		2	όμορφα κέρατα, άσχημα πόδια
παρομοίωση		3	διαυγής πηγή, ευμεγέθης έλαφος
αντίθεση		4	το ωραιόπαθές ελάφι
εικόνα		5	ώς κόσμος εἶη παντὶ τῷ σώματι
αλληγορία		6	την των σκελών λεπτότητα
συμβολισμός		7	το ελάφι με τα κέρατα μπλεγμένα μέσα στο πυκνό δάσος

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 5:

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΕΛΑΦΙΟΥ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
υπεροπτικό, εγωιστικό, εγωπαθές		
αυταρχικό, ηγετικό		
σεμνό, ντροπαλό		
επιπόλαιο, ανώριμο		
έξυπνο, διορατικό		
γενναίο, ατρόμητο, θαρραλέο		
δειλό, φοβισμένο		
συνετό, φρόνιμο, λογικό		
γρήγορο, ταχύ, σβέλτο		
άδικο, παράλογο		
έχει αυτογνωσία		
έχει αυτοπεποίθηση		
έχει σωστό κριτήριο		
αδικεί τα χαρίσματά του		
έχει εσφαλμένη εντύπωση για τις αξίες		
έχει επιφανειακή προσέγγιση της πραγματικότητας		
κοιτάει την εικόνα και όχι την ουσία		
μαθαίνει από τα λάθη του		

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 6: Οι μαθητές καλούνται μέσα από ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών να αναγνωρίσουν απλά συντακτικά φαινόμενα, όπως το υποκείμενο, το αντικείμενο, το κατηγορούμενο, ο επιθετικός προσδιορισμός και ο κατηγορηματικός προσδιορισμός.

ἔλαφος εὐμεγέθης:

α) υποκείμενο β) επιθετικός προσδιορισμός γ) κατηγορηματικός προσδιορισμός

πηγὴν διαυγῇ

α) αντικείμενο β) επιθετικός προσδιορισμός γ) κατηγορούμενο

ἐπήνει τὴν φύσιν

α) υποκείμενο β) αντικείμενο γ) κατηγορούμενο

ὡς κόσμος εἶη

α) αντικείμενο β) κατηγορούμενο γ) κατηγορηματικός προσδιορισμός

παντὶ τῷ σώματι

α) υποκείμενο β) επιθετικός προσδιορισμός γ) κατηγορηματικός προσδιορισμός

ἔψεγεν τὴν λεπτότητα τῶν σκελῶν

α) υποκείμενο β) αντικείμενο γ) κατηγορούμενο

πᾶν τὸ βάρος

α) κατηγορούμενο β) επιθετικός προσδιορισμός γ) κατηγορηματικός προσδιορισμός

ἀκούεται ὑλακῇ κυνῶν

α) υποκείμενο β) αντικείμενο γ) επιθετικός προσδιορισμός

ὁ ἔλαφος ὥρμα πρὸς φυγὴν

α) υποκείμενο β) αντικείμενο γ) κατηγορούμενο

πυκνὴν ὕλην

α) αντικείμενο β) επιθετικός προσδιορισμός γ) κατηγορηματικός προσδιορισμός

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

τὸ πῶμα, τὸ πόμα	το ποτό
ὁ πότος	το φαγοπότι, το συμπόσιο
ὁ πότης	αυτός που πίνει
ὁ συμπότης	αυτός που πίνει μαζί με κάποιον άλλο
ὁ ὑδροπότης	αυτός που πίνει νερό
πόσιμος (α.ε.: πότιμος)	ο κατάλληλος να τον πιεις
ἡ πόσις	το να πίνεις κάτι
ἡ κατάποσις	το να καταπίνεις κάτι
προπίνω	πίνω πρώτος ἢ πίνω στην υγεία κάποιου
ἡ πρόποσις	το να πίνει κανείς στην υγεία κάποιου
τὸ συμπόσιον	ευχή με συνοδεία ποτού
ἡ ἄμπωτις	η υποχώρηση του νερού της θάλασσας που συμβαίνει κατά το φαινόμενο της παλίρροιας (το αντίθετο είναι η πλημμυρίδα κατά την οποία το νερό της θάλασσας φουσκώνει)
ἡ ὑδροποσία	το να πίνει κανείς νερό
ἡ οἶνοποσία	το να πίνει κανείς κρασί
ὁ οἶνοπότης	αυτός που πίνει κρασί
ἡδύποτος (τὸ ἡδύποτον)	αυτός που έχει γλυκιά γεύση (ἡδύποτον = γλυκό ποτό)
ποτοποιός	αυτός που παρασκευάζει ποτά
ποτοαπαγόρευση	η απαγόρευση της παραγωγής και κατανάλωσης ποτών

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ

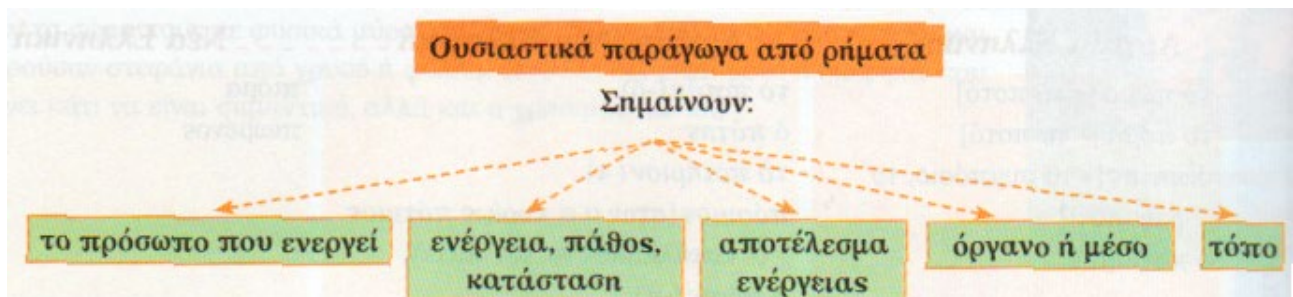
ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΙ:

Α. ΑΠΟ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Β. ΑΠΟ ΡΗΜΑΤΑ

Γ. ΑΠΟ ΕΠΙΘΕΤΑ

Β. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΑΠΟ ΡΗΜΑΤΑ

ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ

Καταλήξεις ουσιαστικών που παράγονται από ρήματα και δηλώνουν το πρόσωπο που ενεργεί

-εύς	γραφεύς < γράφω
-ός	άρωγός < ἀρῆγω (= βοηθώ)
-της	κριτής < κρίνω
-άς	φυγάς < φεύγω
-μών	ἡγεμών < ἡγέομαι, ἡγοῦμαι
-τήρ	σωτήρ < σώζω
-τωρ	πράκτωρ < πράττω

Καταλήξεις ουσιαστικών που παράγονται από ρήματα και δηλώνουν:

α. ενέργεια, πάθος, κατάσταση

- σις φύσις < φύω
- σία δοκιμασία < δοκιμάζω
- ή φυγή < φεύγω
- ά χαρά < χαίρω
- ία μανία < μαίνομαι
- ε-ία βασιλεία < βασιλεύω (κυρίως από ρήματα σε -εύω)
- ος τρόμος < τρέμω
- μός όδυρμός < όδύρομαι
- (ε)τός τρυγητός < τρυγάω, τρυγώ

β. το αποτέλεσμα μιας ενέργειας

- μα ποίημα < ποιέω, ποιῶ
- μη γραμμή < γράφω
- ος ψεύδος < ψεύδομαι

• Ουσιαστικά που δηλώνουν όργανο ή μέσο

Καταλήξεις ουσιαστικών που παράγονται από ρήματα και δηλώνουν όργανο ή μέσο

- τρον ή -θρον ἄροτρον < ἄρώω, ἄρῶ
- τρα ή -θρα ξύστρα < ξύω, ἀποβάθρα < ἀποβαίνω
- τήρ λουτήρ < λούω
- τηρία ἄρτηρία < αἰίρω
- τήριον ποτήριον < πίνω
- ανον δρέπανον < δρέπω
- άνη σκαπάνη < σκάπτω
- όνη ἀγχόνη < ἄγχω
- ίς γραφίς < γράφω

• Ουσιαστικά που δηλώνουν τόπο

Καταλήξεις ουσιαστικών που παράγονται από ρήματα και δηλώνουν τόπο

- τήριον ὀρμητήριον < ὀρμάομαι, ὀρμῶμαι
- τρα παλαίστρα < παλαίω
- τρον θέατρον < θεάομαι, θεῶμαι
- θρον βάθρον < βαίνω

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

A. Να δημιουργήσετε τα παράγωγα (από ρήματα) ουσιαστικά που σας ζητούνται με την κατάληξη που σας δίνεται, όπως στο παράδειγμα:

Πρωτότυπο Ρήμα	Παραγωγική Κατάληξη	Σημασία Ουσιαστικού	Παράγωγο Ουσιαστικό
γράφω	-μα	αποτέλεσμα ενεργ.	γράμμα
πράττω	-τωρ	πρόσωπο ενέργειας	
βασιλεύω	-(ε)ία	ενέργεια, πάθος	
δρέπω	-ανον	όργανο, μέσο	
γυμνάζω	-τήριον	τόπος	
ψεύδομαι	-ος	αποτέλεσμα ενεργ.	
τρέμω	-ος	ενέργεια, πάθος	
σκάπτω	-άνη	όργανο, μέσο	
παλαίω(παλεύω)	-τρα	τόπος	
φεύγω	-άς	πρόσωπο ενέργειας	
φύω	-σις	ενέργεια, πάθος	
εκλέγω	-εύς	πρόσωπο ενέργειας	

B. Να τοποθετήσετε (με αντιγραφή-επικόλληση) τα παράγωγα ουσιαστικά που σας δίνονται στην κατάλληλη στήλη, ανάλογα με τη σημασία τους:

παίδευσις, μήνυμα, ξύστρα, κριτής, δικαστήριο, ποίησις, κρατήρ, πορθητής, δουλεία, νιπτήρ, φροντιστήριο, βοσκός, δοκιμασία, θέλγητρον, γραμμή, ρήτωρ, πορεία, τοκεύς, βάθρον, σωτήρ, γραμματεύς, χαρά, τοξευτής, στόλισμα, φόβητρον, γλύφανον, τιμητής, παλαίστρα, στροφή, μάντευμα, λαμπτήρ, στόχευσις, γραφεύς, παιδευτήριο, σύνταγμα, θέασις, τίμημα

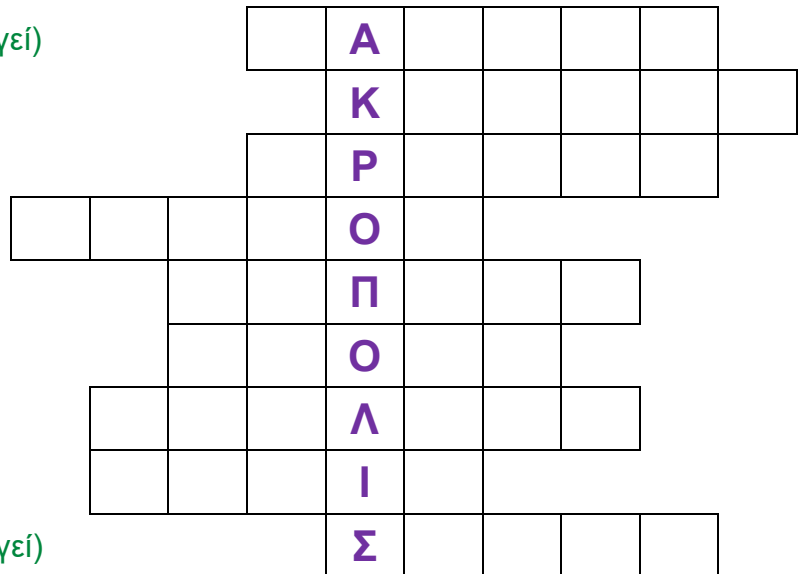
πρόσωπο που ενεργεί	ενέργεια, πάθος, κατάσταση	αποτέλεσμα ενέργειας	όργανο, μέσο	τόπος

Γ. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της πρώτης στήλης με τη σημασία τους στη δεύτερη στήλη. (Γράψτε το σωστό γράμμα στο κουτάκι δίπλα στην πρώτη στήλη).

	1	κάθαρσις	α	πρόσωπο που ενεργεί
	2	βλέμμα	β	ενέργεια, πάθος, κατάσταση
	3	κλητήρ	γ	όργανο, μέσο
	4	θέατρον	δ	ενέργεια, πάθος, κατάσταση
	5	μαντεία	ε	αποτέλεσμα ενέργειας
	6	ποτήριο	στ	τόπος ενέργειας
	7	τίμημα	ζ	πρόσωπο που ενεργεί
	8	κρατητήριο	η	ενέργεια, πάθος, κατάσταση
	9	τοκεύς	θ	τόπος ενέργειας
	10	γραφίς	ι	πρόσωπο που ενεργεί
	11	μανία	κ	αποτέλεσμα ενέργειας
	12	πομπός	λ	όργανο, μέσο

ΣΤΑΥΡΟΛΕΞΟ

1. βάφω (πρόσωπο που ενεργεί)
2. κρίνω (ενέργεια)
3. γράφω (όργανο, μέσο)
4. βαίνω (τόπος)
5. νίπτω (όργανο, μέσο)
6. φθείρω (ενέργεια)
7. δουλεύω (ενέργεια)
8. φύω (ενέργεια)
9. σώζω (πρόσωπο που ενεργεί)

Η Καθηγήτρια
Γαρυφαλλιά Καλαντζή

6η ΕΝΟΤΗΤΑ: Η ομορφιά δεν είναι το παν

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ Α΄ ΚΛΙΣΗΣ

Α' κλίση

αρσενικά σε **-ας** και **-ης**

θηλυκά σε **-α** και **-η**

Οι **κατάληξεις** των πτώσεων είναι οι εξής:

	αρσενικά		θηλυκά		αρσενικά και θηλυκά
	ενικός αριθμός		πληθυντικός αριθμός		
ονομαστική	-ας	-ης	-α	-η	-αι
γενική	-ου	-ου	-ας/-ης	-ης	-ῶν
δοτική	-ο	-η	-α/-η	-η	-αις
αιτιατική	-αν	-ην	-αν	-ην	-ας
κλητική	-α	-η/-α	-α	-η	-αι

➡ Παρατηρήσεις

1. Η **κατάληξη -ας** είναι **μακρά**, π.χ. *τούς κριτάς, τῆς ὥρας, τὰς ὥρας*.
2. Η **δίφθογγος αι**, όταν βρίσκεται στο τέλος κλιτής λέξης (πλην ευκτικής ρήματος), είναι **βραχεία**, π.χ. *οἱ κριταῖ (αλλά τοῖς κριταῖς), αἱ ὥραι (αλλά ταῖς ὥραις)*.
3. Η **γενική πληθυντικού** των ουσιαστικών α' κλίσης τονίζεται πάντοτε στη **λήγουσα** και **περισπάται**, π.χ. *τῶν κριτῶν, τῶν κοχλιῶν, τῶν ὥρῶν, τῶν πηγῶν*.
4. Η **γενική** και η **δοτική** των ουσιαστικών α' κλίσης, όταν τονίζονται στη **λήγουσα**, **περισπώνται** και στους δύο αριθμούς, π.χ. *τοῦ κριτοῦ, τῷ κριτῇ, τῶν κριτῶν, τοῖς κριταῖς, τῆς πηγῆς, τῇ πηγῇ, τῶν πηγῶν, ταῖς πηγαῖς*.
5. Τα **οξύτονα** και **παροξύτονα** ουσιαστικά α' κλίσης διατηρούν τον τόνο τους στην **ἴδια** συλλαβή σε όλες τις πτώσεις (στη γενική βέβαια του πληθυντικού όλα τονίζονται στη λήγουσα), π.χ. *ὁ κριτής, τοῦ κριτοῦ, τῷ κριτῇ, τὸν κριτὴν*.
6. Προσοχή στην **κλητική ενικού** των **αρσενικῶν σε -ης!** Τα περισσότερα σχηματίζουν κλητική σε **-α βραχύ**. Μόνο τα ουσιαστικά σε **-δης** (π.χ. *εὐπατριδης*) και το κύριο όνομα **Αἰσχίνης** διατηρούν την κατάληξη **-η**.
7. Τα **θηλυκά σε -η** στον ενικό διατηρούν το **-η** σε όλες τις πτώσεις. Τα **θηλυκά σε -α** στον ενικό διατηρούν το **-α** σε όλες τις πτώσεις, εκτός από όσα πριν από το **-α** έχουν **σύμφωνο** (πλην ρ). Τα τελευταία έχουν κανονικά κατάληξη **-α βραχύ** και το **τρέπουν στη γενική και δοτική του ενικού σε -η**, π.χ. *ἡ χώρα → τῆς χώρας, τῇ χώρῃ, ἀλλὰ ἡ γλῶσσα → τῆς γλώσσης, τῇ γλώσσῃ*.

ΑΣΚΗΣΗ

1. Να κλιθούν τα αρσενικά ουσιαστικά:

ὁ λοχίας, ὁ μανδύας (παροξύτονα σε -ας)

ὁ κομήτης, ὁ δεσμώτης (παροξύτονα σε -ης)

ὁ μισθωτής, ὁ μαθητής (οξύτονα σε -ης)

Ενικός Αριθμός						
Ονομαστική	ὁ λοχίας	ὁ μανδύας	ὁ κομήτης	ὁ δεσμώτης	ὁ μισθωτής	ὁ μαθητής
Γενική						
Δοτική						
Αιτιατική						
Κλητική						
Πληθυντικός Αριθμός						
Ονομαστική						
Γενική						
Δοτική						
Αιτιατική						
Κλητική						

2. Να κλιθούν τα θηλυκά ουσιαστικά:

ἡ πύλη (παροξύτονο σε -η)

ἡ πηγή (οξύτονο σε -ή)

ἡ χώρα, ἡ γλῶσσα (παροξύτονα σε -α)

ἡ χαρά (οξύτονο σε -ά)

ἡ τράπεζα (προπαροξύτονο σε -α)

Ενικός Αριθμός						
Ονομαστική	ἡ πύλη	ἡ πηγή	ἡ χώρα	ἡ χαρά	ἡ τράπεζα	ἡ γλῶσσα
Γενική						
Δοτική						
Αιτιατική						
Κλητική						
Πληθυντικός Αριθμός						
Ονομαστική						
Γενική						
Δοτική						
Αιτιατική						
Κλητική						

Η Καθηγήτρια
Γαρυφαλλιά Καλαντζή